

Fundamentalismus

Úvod - terminologie

Metodologické možnosti zkoumání „-istických“ hnutí, organizací, skupin...

- Obsahová analýza zásadních textů
 - zkoumání relevantních slov, znaků, symbolů, jejich specifických významů (význam zamýšlený autorem, význam připisovaný příjemcem)
 - př. ʿilm al-fiqh (právní věda) – „neutrální“ pro střední proud, fundamentalistická hnutí ji často odsuzují (je lidskou inovací nad rámcem Koránu a sunny)
- Historiografie – zachycení vývoje znaků, konceptů, významů
 - významy znaků nejsou statické
- Hermeneutika – metody výkladu a chápání textů (rozbor za účelem pochopení vnitřní podstaty, pochopení vnímání, motivací věřícího, stoupence)
 - povaha textu, jeho původní účel a záměr
 - společenský kontext
 - autor a okolnosti vzniku textu
 - historické a jiné souvislosti
- Rozbor sociální komunikace – metody, prostředky, prostředí
- Terénní výzkum

Doktrína

- Z lat. *Docere*, učit – více či méně pevný systém (soubor) věr, učení, instrukcí, principů, zásad
- Často označuje soubor náboženských dogmat
- Úžeji může označovat jeden princip (např. v politice)

Dogma

- „časem ověřený“, etablovaný soubor věr, doktrína, součást ideologie
- Tvrzení, o kterém se nepochybuje, nediskutuje, nepodrobuje se kritickému zkoumání

Ortodoxie

- Z řeckého *orthos* (správný) a *doxa* (učení, názor) – opakem heterodoxie
- Akceptovaná, tradicí ověřená víra, může zahrnovat určitá dogmata
- Možnost různé interpretace doktríny, jejích elementů a prvků teologie – jen v určitém rámci
- Výchozí bod pro ortopraxi (etickou i liturgickou)
- Odpadlíci od ortodoxního učení = heretici, odpadlíci od společenství = schismatici

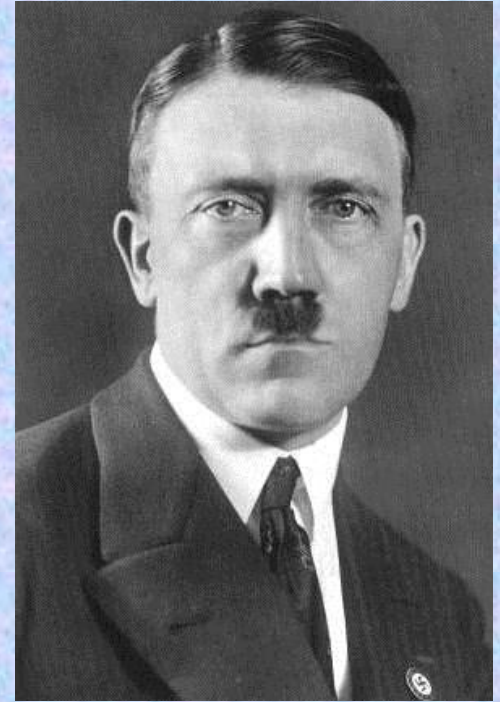
Ideologie

- Původně věda o idejích, postupně změna významu
- Více či méně koherentní systém idejí (názorů, postojů, hodnot) sloužící k orientaci ve světě (realitě), k jeho výkladu či transformaci
- Většinou založená na několika málo předpokladech (ty se často mohou míjet s fakty, s realitou)
- Východisko i prostředek pro prosazování zájmů určité skupiny
- Ideologie může dominovat společnosti, může být marginální
- V pejorativním smyslu termín odkazuje na uzavřenost, iracionalitu, etickou závadnost

Extremismus

- Označuje ideologie (z nich odvozené jednání), které se výrazně odchyľují od toho, co je většinou společnosti (případně vládnoucí ideologií) chápáno jako „standard“
- Základem jsou eticky závadné motivace (upřednostňování rasy, etnické skupiny apod.)
- Negativní vymezování vůči zákonům, zřízení apod.
- Spojeno s agresivitou, násilím

Fanatismus

- Nekritické nadšení, zaujetí pro víru, přesvědčení, teorii
- Spojeno s neochotou uznat, tolerovat, respektovat odlišné názory či víry

Islamismus (islám sijásí)

- Termín k odlišení islámu jako víry od islámu jako moderní politické ideologie (od 70. let 20. st.)
- „islám není jen náboženství, ale také politický systém“ - zahrnuje teorii státu, právo apod. (holistický přístup)
 - nelze oddělovat soukromé a veřejné, náboženské a politické (není výsadou islámu)
- Dříve často synonymní k islámu (do 20. st.)
- Dnes často chápáno jako synonymní k islámskému fundamentalismu, ale také k aktivistickému či politickému islámu

Další aspekty: důraz na šarí'u, vymezování vůči západní modernitě, využívání tradice (textů) pro řešení moderních společenských a politických problémů

Integrismus

- Pojem pocházející z francouzské revoluce – odmítání revolučních principů (poslušnost vůči papežství)
- Dnešní použití: v rámci katolické církve, jako pejorativní označení stoupenců tradičního katolicismu, označení islamismu (Francie)
- Lze mluvit i o „integristických fundamentalistech“ (Burgat, Francois) - odmítání novot, idžtihádu

Skripturalismus

- Jedna ze základních tendencí fundamentalismu, někdy zvaná literalismus
- Důraz na doslovnou interpretaci (čtení) základního textu

Sekularismus

- Teze, přesvědčení, že stát (instituce, moc) musí být nezávislý na náboženství
- Sekularizace – posun společnosti od identifikace s náboženskými institucemi k oddělení od nich (náboženská praxe, instituce do určité míry ztrácejí sociální význam)
- Více významů – v rámci teorií, v historickém procesu, v rámci katolické církve
- Nikdy není absolutní

Fundamentalismus

- Původně označení hnutí v protestantských církvích v USA
- 1905-1915 edice brožur pod názvem „The Fundamentals“
- Sebeidentifikace jako „Fundamentalisté“ (1919 Worlds Christian Fundamental Association, 1920 National Federation of Fundamentalists)

- Společným impulsem odpor k modernitě, k evoluční teorii, k biblické kritice

Fundamenty:

- Inspirace Biblí a Duchem svatým a neomylnost Písma jako důsledek
 - neposkvrněné početí Krista
 - víra ve vykoupení z hříchu skrze smrt Krista
 - tělesné zmrtvýchvstání Krista
 - historická skutečnost Kristových zázraků
-
- Postupně významový posun
 - pojem odkazuje k určité víře (interpretaci) v nezpochybnitelný soubor základních principů, dogmat; k negativní reakci na modernitu spojenou se společensky nežádoucími nebo problematickými charakteristikami
 - Označení směrů, tendencí, proudů nepřátelských vůči otevřenosti, kritickému myšlení, **pluralismu** (většinou náboženských)

Různé typologické třídění

- Fundamentalismus:
 - v náboženstvích
 - v politických aktivitách (nacionalismus, xenofobie, intolerance...)
 - v morálce (sexuální vztahy, interrupce...)
 - v násilných projevech skupin (fanoušci...)
- podle Stephana H. Pfürtnera

Ernest Gellner (1992): *Postmodernism, Reason and Religion*. London: Routledge.

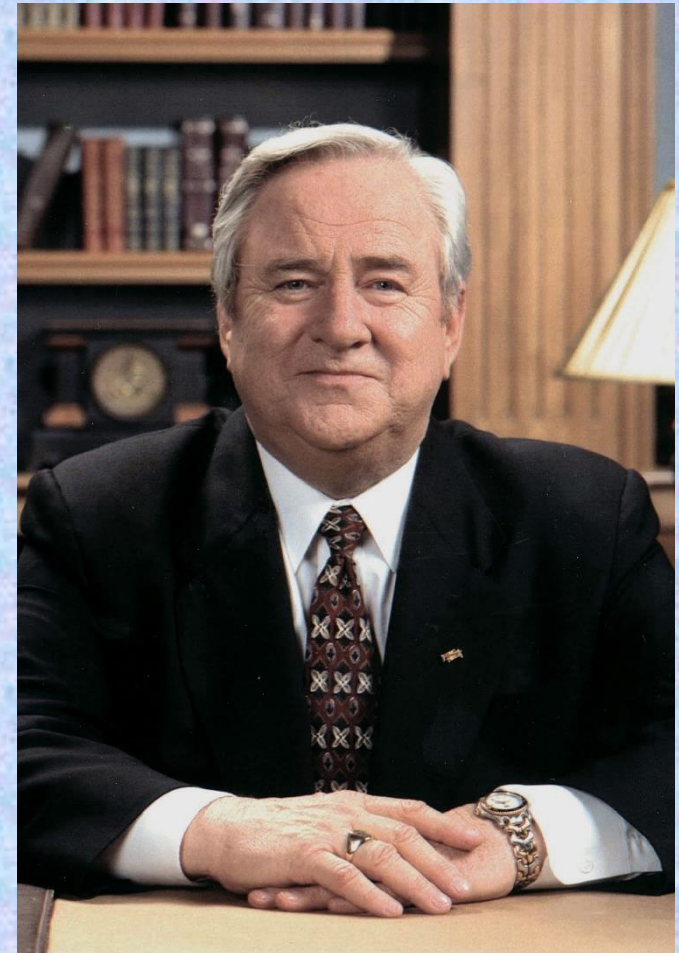
- Fundamentalismus
 - Relativismus
 - Osvícenecké puritánství
- = možné způsoby přístupů k pravdě

- v USA křesťanský fundamentalismus dnes označován za velkou lidovou víru Ameriky

4 hlavní rysy

- umístování Boha do věcí (magicky pojímaná Bible, u katolíků sochy, věcné symboly)
- zvláštní napojení na Boha (charismatici, u katolíků absolutizace vatikánské autority)
- pohodlná jistota (jednoduché odpovědi na složité otázky)
- „laciné zázraky“ (dramatická líčení, vizionářství)

(charakteristika dominikána T. F. O'Meary)

Post-islamismus

- Různé chápání
 - Gilles Kepel: odklon od doktríny džihádu, od salafíje, pragmatičtější přístup
 - Olivier Roy: uznání přednosti politiky před náboženstvím, snaha vytvořit autonomní prostor pro náboženství, privatizace náboženství, islamizace zdola

Neofundamentalismus

- O. Roy: neofundamentalistický trend kombinuje technický modernismus, dekulturnizaci, odmítání tradičních muslimských a moderních západních hodnot, globalizace
 - důležitou ideou „transnacionální umma“

Roy, O. (2004): *Globalized Islam: the search for a new ummah*. NY: Columbia University Press.

--- (1994): *The Failure of Political Islam*. London: I.B.Tauris.

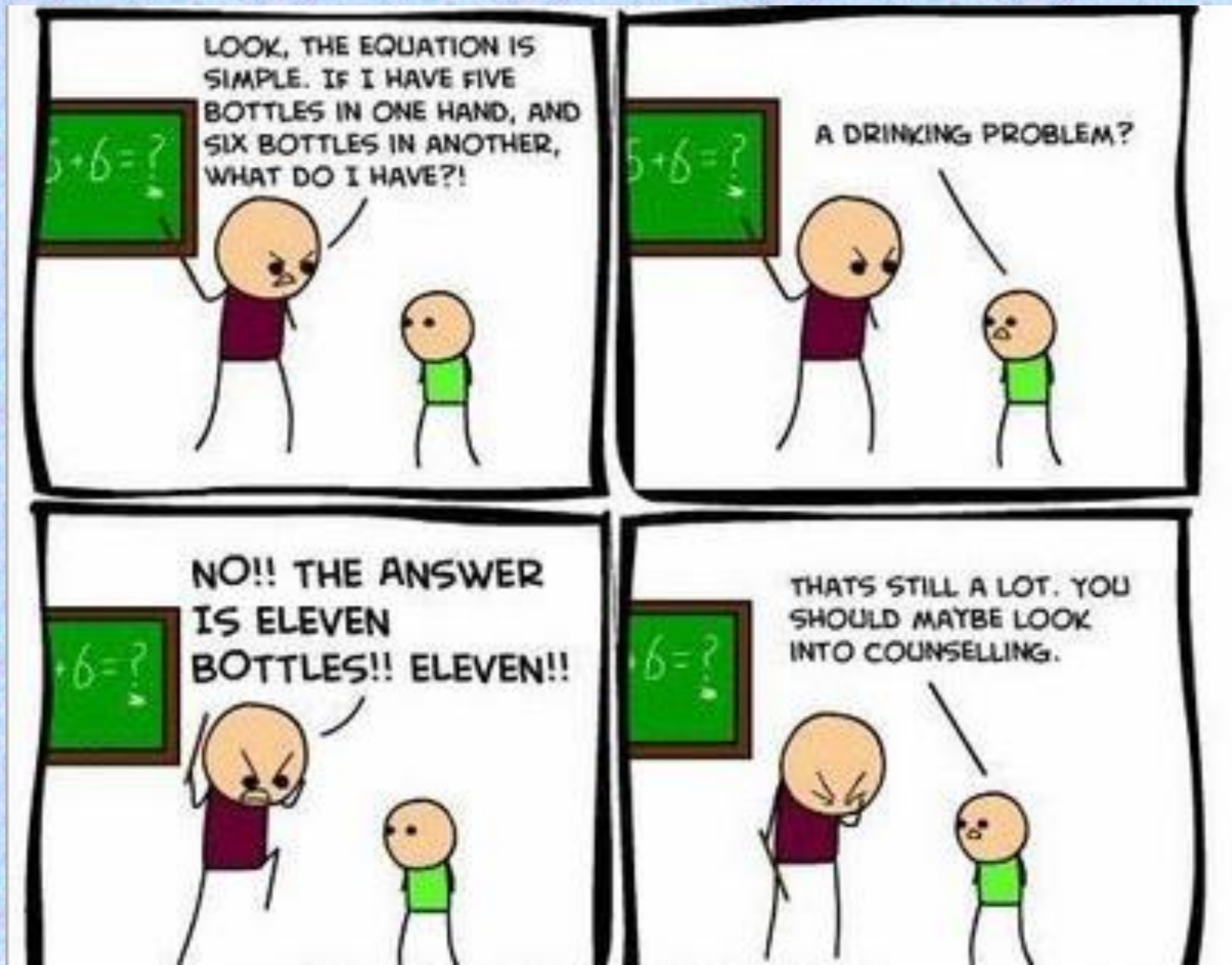
Islámský post-reformismus

- Jakási střední poloha mezi sekularismem a islamismem

Základní literatura

- Marty, M.E. and Appleby, R.S. (eds.) (1991): *Fundamentalisms Observed*. Chicago and London: The Chicago University Press.
- Marty, M.E. and Appleby, R.S. (eds.) (1993): *Fundamentalisms and Society*. Chicago and London: The Chicago University Press.
- Marty, M.E. and Appleby, R.S. (eds.) (1993): *Fundamentalisms and the State*. Chicago and London: The Chicago University Press.
- Marty, M.E. and Appleby, R.S. (eds.) (1994): *Accounting for Fundamentalisms*. Chicago and London: The Chicago University Press.
- Marty, M.E. and Appleby, R.S. (eds.) (1995): *Fundamentalisms Comprehended*. Chicago and London: The Chicago University Press.
- Kropáček, L. (1996): *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.
- Mendel, M. (2008): *S puškou a Koránem. Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*. Praha: Orientální ústav AC ČR, v.v.i.

Charakteristiky fundamentalismu

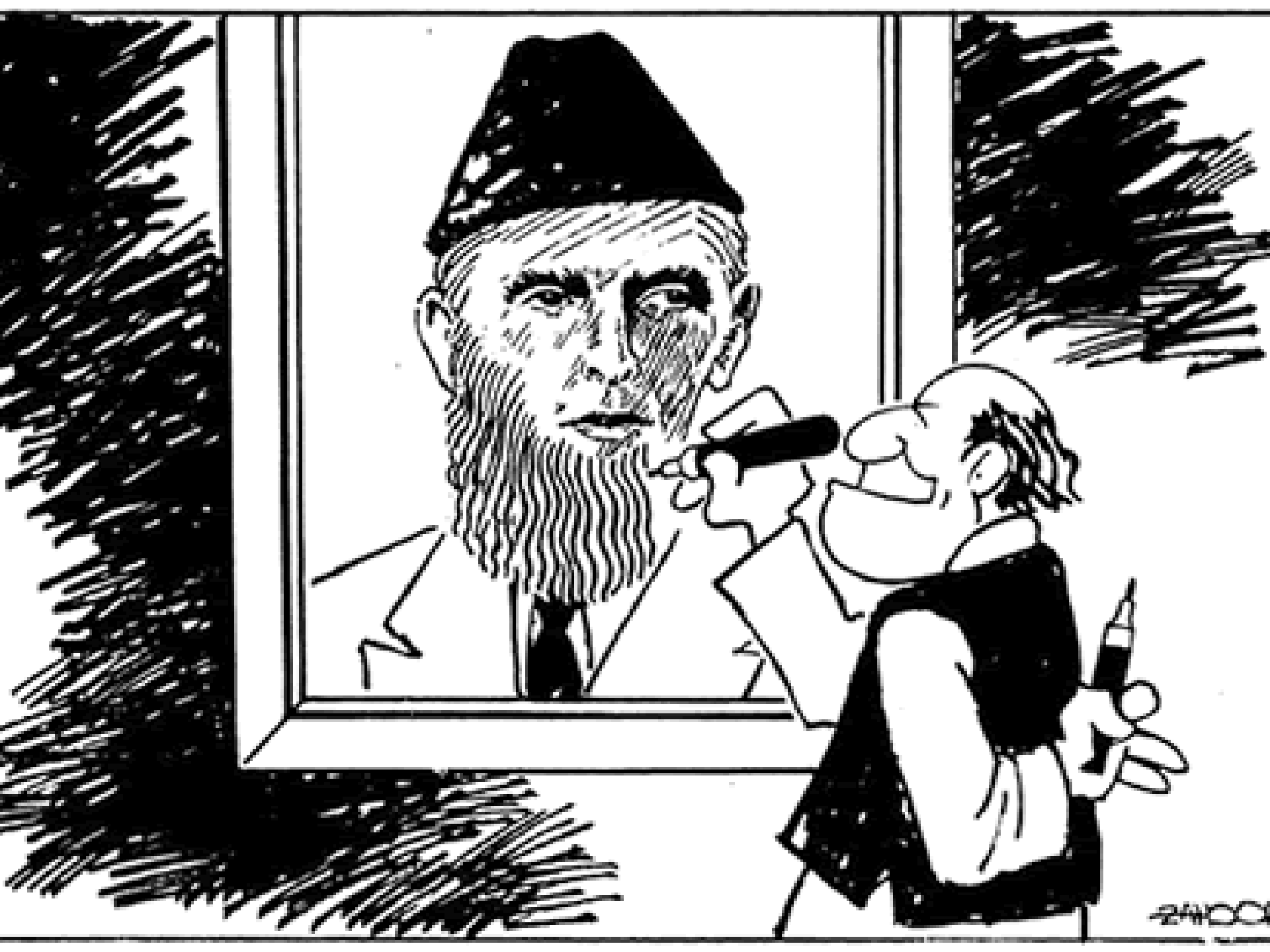
(chicagská perspektiva)

- Fundamentalismus není totéž co „nové náboženské hnutí“ (v technickém slova smyslu), ani „tradiční“, „konzervativní“, „ortodoxní“ výraz staré náboženské víry
 - tvoří vlastní kategorii, hybrid mezi oběma mody
- Zatímco fundamentalisté tvrdí, že uchovávají ortodoxii či ortopraxi, že konzervují náboženské tradice a tradiční způsob života před erozí:
 - přijímají nové metody, formulují nové ideologie, přijímají (přizpůsobují) aktuální procesy, organizační struktury
 - ovládnou moderní prostředky komunikace, „rekrutování“, excelují na volném trhu
- Některé z přijímaných metod, idejí, organizačních prvků apod. narušují to, co deklarují hájit

- Fundamentalistická hnutí jsou historickou odpovědí na „sekulární kontaminaci“ společnosti, snahou o záchranu ohrožených tradic, bojem proti morálnímu úpadku a dalším důsledkům sekularizace
- Počátek v 19. století, kdy se náboženské komunity a elity dostávají do defenzivy
- Uvědomělé užívání termínu na počátku 20. století
- Rozšíření fenoménu zejména na konci 20. století
- Fundamentalisté tvrdí, že být „pouze“ konzervativní či tradiční v těchto těžkých časech (moderních, sekulárních) není dostačující
- Zároveň odmítají, že dělají něco nového – ujišťují se, že jsou jejich inovativní programy založeny na autoritě posvátné minulosti (reprezentované textem, tradicí, učením charismatického vůdce) – zdůrazňování kontinuity mezi programem a obdrženou moudrostí z náboženského dědictví
 - přizpůsobování si historie

Náboženství není jedinou živnou půdou pro fundamentalistická hnutí – podobně rasa, jazyk, kultura...

Fundamentalistické je takové hnutí, které se zajímá především o erozi náboženství a o jeho patřičnou roli ve společnosti – chrání nějaký náboženský obsah a na něj navázané chování

Ideologické charakteristiky fundamentalismu

Selektivita

- Tři hlavní (obecné) oblasti:
 - F sice brání tradici, ale vybírá a přetváří její určité aspekty, zvláště ty, které je odlišují od hlavního proudu (protestanti v USA si vybírají apokalyptická proroctví z Daniela a Zjevení, šíc a jedinečnou roli duchovních)
 - arbitrární výběr veršů, tradic...
 - výběr určitých aspektů modernity, výtvarků moderní vědy, technologie (banky, média)
 - výběr určitých procesů či fenoménů modernity a upoutávání pozornosti k nim (turismus v Egyptě, potraty v USA)
- Vzájemně se prolínají

REJECT WESTERN
DECADENCE - JOIN
ISLAM...

... AND GET MY BOX SET OF CD-
DVD'S "BEST RANTS SINCE
9/11" AND I'LL THROW IN THE
MUG AND
THE TOTE BAG!
CALL NOW!!

www.cartoonists.com

McGee

Morální manicheismus

- Manicheistické, dualistické vidění světa
- Symboly
 - světlo (duch, dobro)
 - temnota (zlo, světské)
- Světlo musí zvítězit nad tmou
- Vnější kontaminovaný svět vs očištěný vnitřní svět
- Svět zla může být hierarchický
 - např. zkorumpované authority, až po nich samotný světský svět
 - např. u ší'itů nejprve sekularizovaní ší'ité, pak sunnité, pak velcí a malí satani

Absolutismus a neomylnost

- Tora, talmud, halacha, Korán, šarí'ca, Bible, světec – to všechno je božského původu, pravdivé a přesné ve všech detailech
- fundamentalisté sdílejí specifický přístup k náboženským zdrojům
- zarputile odmítají hermeneutické metody filozofů či kritiků (odmítání kritické racionality)

Milenarianismus, mesianismus

- historie má zázračně kulminovat, dobro zvítězí nad zlem, nesmrtelnost nad smrtelností, zvítězí věčná spravedlnost
- konec dní uvede mesiáš, vykupitel, skrytý imám
- mesianismus slibuje věřícímu vítězství, milenialismus slibuje konec čekání a trpění

Organizační charakteristiky fundamentalismu

Vyvolení, členství výběrem

- Fundamentalisté s oblibou prohlašují, že jsou vyvolení, poslední věrní, nositelé svědectví, kráčeující s Bohem...
- Možná hierarchie členů – dělení např. na sympatizanty a pevně oddané...

Millennialism in Sufi Perspective:

The Case of Naqshbandiyya Haqqaniyya

Structure:

Naqshbandiyya Haqqaniyya (brief introduction) → Signs of the approach of the „Last Days“ → Shaykh Nazim’s predictions of Mahdi’s appearance → The role of Mahdi discourse in the tariqah

Key sources: speeches of shaykh Nazim; my own fieldwork; M.H. Kabbani (2003): *The Approach of Armageddon? An Islamic Perspective*. Fenton: ISCA; D. Habibis (1990): *Mahdism in a branch of a contemporary Nashbandi order in Libanon*. In: M. Gaborie (ed.): *Naqshbandis*. Istanbul: Editions Isis, pp. 597-614; D. Damrel (2006): *Aspects of the Naqshbandi-Haqqani order in North America*. In: J. Malik, J. Hinnells (eds.): *Sufism in the West*. London: Routledge, pp. 115-126.

Naqshbandiyya Haqqaniyya since 1973

**Claiming to be an
orthodox stream of Islam**

**Central charismatic
authority**

**The center in Northern
Cyprus (Lefke)**

Successful transnational tariqa

**Thousands converts
in the West**

Vital social network

**Successful connection of
traditional message and modern
technologies**

**Abdulláh ad-Daghestání
(1891-1973)**

**Názim al-Haqqání
(1922)**

When the Final Hour will come?

When my community keeps on the right, it is going to enjoy an age of one day, and when it does not keep on the right, it will have an age of half a day.

(hadith)

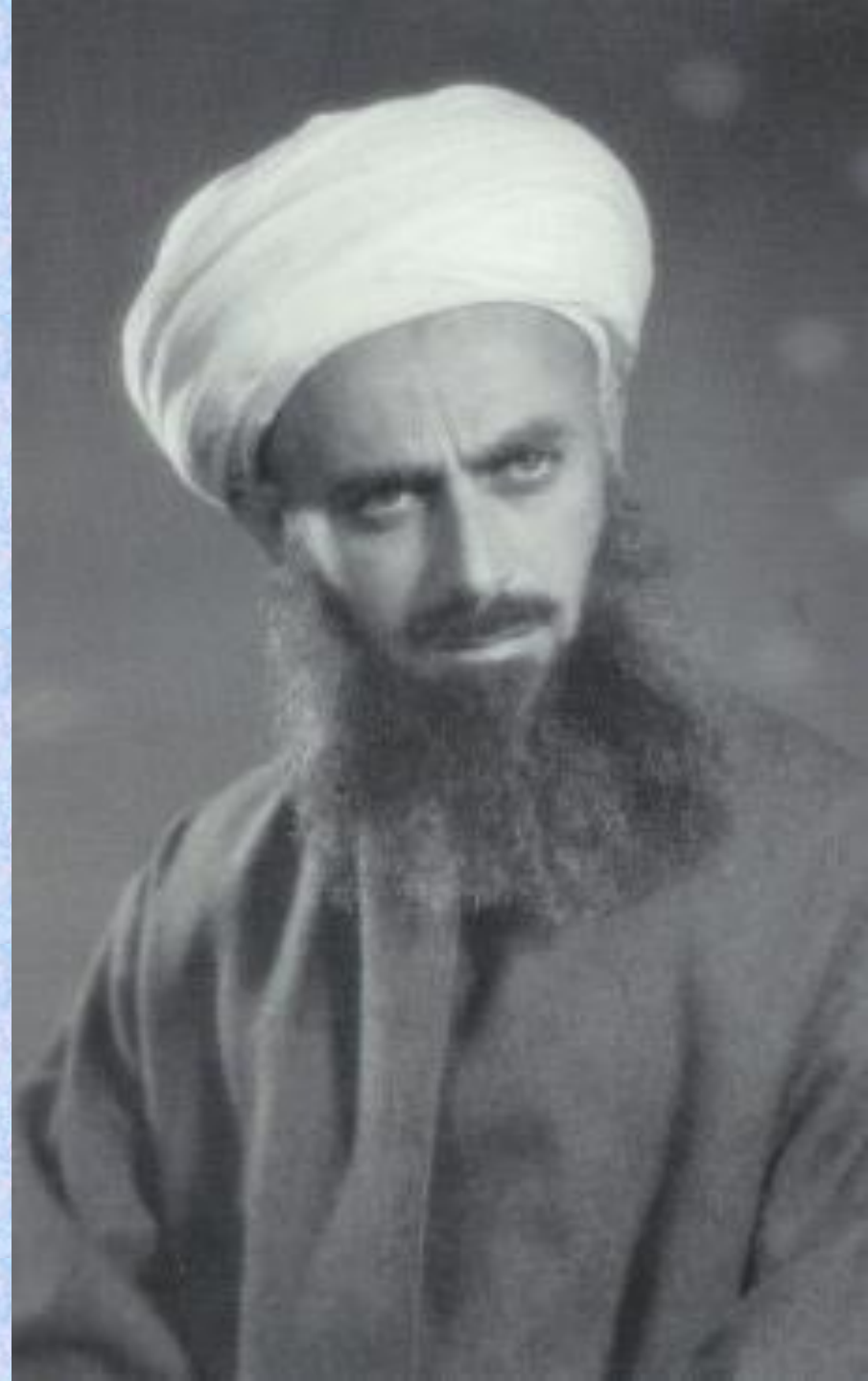
And one day according to Allah's estimation is 1000 years according to yours.

(Qur'an 22:47)

- Islamic community is in decline from the end of 16th century → ummah spends its last years
- The Hour – 1500 Hijri / 2076 G
- Signs of the Last Days are seen

Signs of the approach of the Last Days (selection)

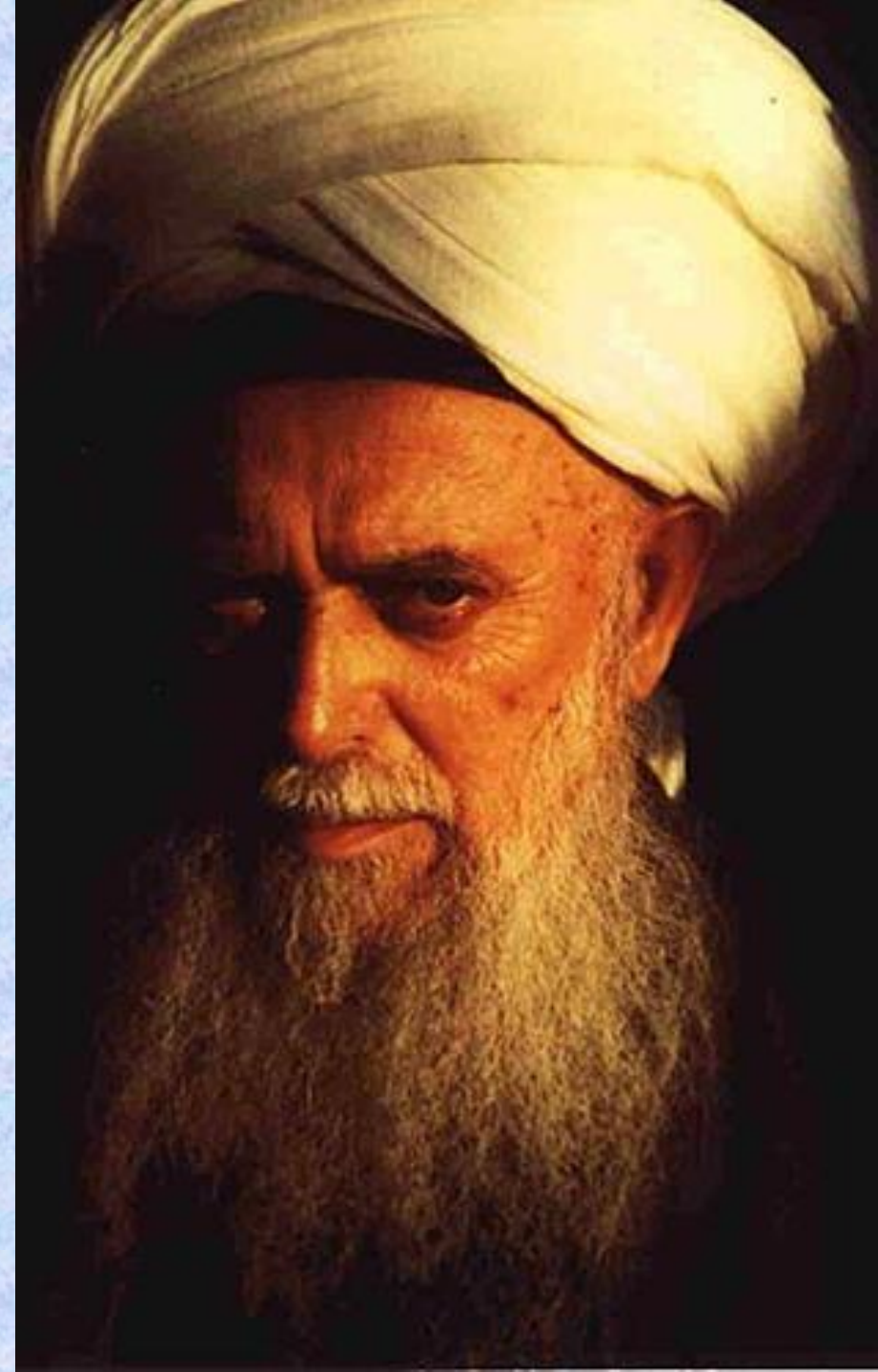
- Bedouins compete in constructing tall buildings
- Muslim people imitate unbelievers
- Knowledge will be taken away
- Time contracts
- Scholars replaced by ignorant leaders
- The Qur'an is opened
- Torture will be widespread
- Clothed but naked
- Open sexual relations
- Greeting reserved for acquaintances
- Islam began strange and will become strange
- „natural“ disasters

Mahdi and related events

- Mahdi was born in Hijaz in 1941
- From his 15 years he lives in the desert between Saudi Arabia and Oman
- 101st final sign before appearance of Mahdi – third world war
- In 91st day of the war Mahdi will appear in Qadam together with Ali, his descendants, and Muslim martyrs
- Mahdi will say takbir three times, then will take an oath of allegiance
- Mahdi will travel to Istanbul – in the same time Dajjal will appear in Khorasan
- Dajjal will conquer the world, except for Damascus, Mecca, Medina
- 40 days of Dajjal's rule

- Gog and Magog will stay on earth until Israfil blows his trumpet
- 40 years no life on earth
- Rain of semen for 40 days → resurrection → Day of Judgement

Haqqaniyya and the „Last Days“

- Several failed predictions of imminent approach of Last Days (1982, 1987, 1989, 1991, 1993, 2000)
- No effect in terms of number of followers or of Nazim’s authority
- Leaders were able to unite traditional Sunni ideas of the „Last Days“ with the millennial expectations of a new generation of European and American converts
- „real-time“ mystical exegesis of world events – diverse catalogue of Islamic and non-Islamic apocalyptic themes and imagery

Main functions of the theme of „Last days“ in tariqa

- „Last Days“ theme as a vehicle of introducing various subtle mystical themes
- Mobilization of followers' attention
- Motivation for self-cultivation
- Emphasis on akhira (after life)
- Strengthening of leader's authority
- Strengthening of collective identity
- Mental support

We like people to believe in the Mahdi for their safety, and their protection from devils and evils. If they are believing in the Mahdi they may find in their hearts satisfaction, peace, happiness and contentment.

Thank you very much for your attention!

And do not forget, before the END will come...

Ostré hranice

- Téma oddělení mezi spasenými a hříšnými je podstatné
- časté metafory zdí (někdy i fyzicky, např. charedim)
- Ideologický prvek posiluje formální organizaci
- Pro sounáležitost podstatné rozdělení na „my“ a „oni“
 - zakládá rozdíl mezi citovou náklonností a antipatií, důvěrou a podezřením, jistotou a strachem, ochotou ke vzájemné pomoci a agresivitou (odráží strach, nejistotu, potřebu identifikace)
 - cizí skupina je potřebná, nepostradatelná pro udržování identity (obě pouze imaginárními komunitami)
 - škodlivá je „šedivá oblast mezi skupinami“ (Z.Bauman) – kompromis není užitečný, relativizuje absolutní hranici mezi dobrým a špatným – největší nenávisti jsou vystavováni odpadlíci, smířliví

I AM GOING
TO SO MISS
BUSH..

ISLAM = PEACE
APOSTASY = DEATH

"THERE IS **NO** COMPULSION IN ISLAM?" WHERE THE *@#! DID YOU GET SUCH WICKED, HERETICAL, UNISLAMIC NONSENSE?

...ACTUALLY, IN THE HOLY QUR'AN...

"A GOOD THING THE TALIBAN ARE LONG GONE..."

AFGHANISTAN'S "ISLAMIC" COURTS

Autoritativní organizace

- členství je dobrovolné, ortodoxní členové jsou chápáni jako sobě rovní (problém pro rozhodovací proces)
- není prostor pro byrokracii - formální pravidla, pokud jde o moc a kompetence (jinak příznak rozkladu)
- typickou formou je vztah „charismatický vůdce - následovník“
- vůdci jsou připisovány mimořádné schopnosti, může mít své oblíbence, kteří vykonávají specifické úkoly, nemusí však jít o oficiální funkce
- důležitá role etikety (projevování úcty líbáním rukou apod.)
- náchylnost k fragmentaci, protože není možné praktikovat loajální opozici – vytváření frakcí

Požadavky na chování

- aktivita je skupinová, ne individuální
- „dress code“
- pravidla pro mluvu, sexualitu, četbu...

Typologie interakce se světem

- Fundamentalisté budují své enklávy, přitom po očku sledují svět vně, získávají členy na základě sofistikované kritiky světa – vnější svět determinuje konkrétní strategie
- fundamentalisté se dívají do budoucnosti, vnější svět má být transformován (božím zásahem, prací pravých věřících)
- zřikání se světa je nekompletní a taktické

Fundamentalisté jako:

- „dobyvatelé světa“ – „bůh ustaví své království skrze aktivitu pravých věřících“. Hlavní strategií je získat kontrolu nad strukturami společnosti, které rodí nepřítelé
- „svět přetvářející“ – „bůh očekává, že mu praví věřící vydláždí cestu“
- „tvůrci světa“ – „ať už je situace vnějšího světa jakákoli, bůh je přítomen v enklávě (světě) pravých věřících“.

Cílem vytvořit alternativní a všezahrnující společenské struktury a instituce.

- „svět odmítající“ – „nechte vnější svět být, bůh si s ním poradí“

→ Strategie se může měnit podle situace a momentálního stavu hnutí

→ Slovo svět funguje v různých kontextech

Alternativní výčet stěžejních charakteristik fundamentalismu

- Náboženský idealismus je základem pro osobní a komunitní identitu
- Pro fundamentalisty je pravda zjevenou a sjednocenou
- Je záměrně skandální (pochopitelný jen pro stoupence)
- Fundamentalisté sebe chápou jako součást „vesmírného zápasu“
- Zmocňují se historických momentů a reinterpretovali je ve světle zmíněného zápasu
- Démonizuje opozici a je zpátečnický
- Je selektivní, pokud jde o výběr částí tradice a dědictví, které zdůrazňuje
- Je vedený muži
- Závidí modernistům kulturní hegemonii a snaží se zvrátit distribuci moci

FOR WHERE TWO OR THREE ARE GATHERED IN MY NAME, I AM AMONG THEM. MATTHEW 18:20

CORRECTION. WHERE
TWO OR THREE
CATHOLICS ARE
GATHERED...

caglecartoons.com

courant.com/boblog

Boblog 7/12/07
HARTFORD COURANT.

Výběr použitých kreslených vtipů nebyl v žádném případě motivován konfesní náklonností či zaujatostí.

Islámský fundamentalismus (→ islamismus)

Islámský fundamentalismus

- pojem zaveden Anwarem Abdel-Malekem v dizertaci „Materiály ke studiu soudobého arabského myšlení“ (1964)
 - rozlišení liberálního modernismu a IF (namísto obnovy, tradicionalismu, islámského nacionalismu)
- Širší užívání pojmu od 70. let („islamizace regionu“ – islámské zákony v Pákistánu, Súdánu, revoluce v Íránu, atentáty...)
- Pojem v západních médiích stereotypem s jednoznačně negativními konotacemi
- Sémantická rozkolísanost

Anwar Abdel-Malek

- Nelze ztotožňovat islámský fundamentalismus (náprava života návratem ke Koránu a sunně) a islamismus (fundamenty součástí politického boje)
 - v ar. usúlija ʿaqlíja (rozumový fundamentalismus) a usúlija harakíja (fundamentalismus v politice)
- = spojené nádoby
- **Kropáček, L.** (1996): *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad
 - *Fundamentalismus se zakládá na přesvědčení o majetnictví pravdy. Vyznačuje se neústupností, nesnášenlivostí a tvrdostí srdce. Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly. Od morálně-právních úvah, zaměřených silně kriticky zvláště proti západním kulturním vlivům, přechází k tvrdému jednání proti jinak smýšlejícím. Kolísá mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování.*
 - *V jeho ideologickém poli se formuje užší proud politického islámu, islamismu, s celospolečenskými cíli ustavení totalitního islámského řádu.*
 - *V krajních polohách islamismus sahá k násilí a projevuje se jako extremismus či terorismus. Z hlediska islámu jde o heretické vybočení, o novodobé, násilně orientované sektářství.*

Islámský fundamentalismus v dějinách

- Jako odpověď na krizi, úpadek
- Cyklická filosofie dějin – Ibn Chaldún (1332-1406)
 - morálně nezkažení beduíni reagují na úpadek městské civilizace

H.R.Dekmejian (Islam in Revolution) – islámská společnost se vyvíjí v cyklech krizí, na které odpovídají hnutí či jednotlivci

- umajjovský chalífa Umar (717-720)
- abbásovská revoluce 749
- dynastie almorávidů a almohádů v Maghribu (11.-12.st)
- wahhábovské hnutí v Arábii
- sanúsíja, mahdíja, salafíja
- Muslimské bratrstvo
- islámská revoluce v Íránu...

- V tomto pojetí jako stálá opora právní škola (madhab) Ibn Hanbala (780-855)
 - doslovný výklad Koránu a sunny
 - odmítání cizích vlivů, novot (bid'ca)
 - čelný představitel Ibn Tajmíja (1263-1328)
 - pokračovatel Muhammad b. Abdulwahháb (1703-1792)
- Klíčovým slovem = krize
 - jednotlivá hnutí jako příznak nebo produkt krize
 - ta obsahuje množství atributů

Dekmejianův rámeček IF (*Islam in Revolution: Fundamentalism in the Arab World*):

- Sociální krize – IF je chápán jako cyklický fenomén objevující se jako odpověď na akutní a všudypřítomnou krizi
- Atributy krize prostředí:
 - krize identity, krize legitimacy, nespravedlivá vláda, třídní konflikt, vojenská neschopnost, kulturní krize

= rozsah a intenzita F reakce (od duchovního oživení po revoluční násilí) závisí na uvedených attributech
- F odpověď se projevuje skrze:
 - charismatické vedení, ideologii zdůrazňující „původní“ hodnoty, fundamentalistickou osobnost, sociální skupiny či třídy náchylné k F
- Reakce státu – od násilné represe přes kompromis po spojení
 - obnova či úpadek F závisí na povaze politiky státu, vnějších stimulech a na kvalitě vedení fundamentalistických hnutí

Psychosociální profil islámského fundamentalisty

- Dekmejian identifikuje 11 základních rysů u muta^cassiba (muslimský fanatik, náb. extremist):
 - odcizení, dogmatismus, pocit méněcennosti (řeší tím, že trvá na své nadřazenosti), aktivismus spolu s agresivitou, autoritářství, intolerance, paranoia, idealismus-smysl pro povinnost, upjatost-vytrvalost, poslušnost-konformita, konspirační tendence

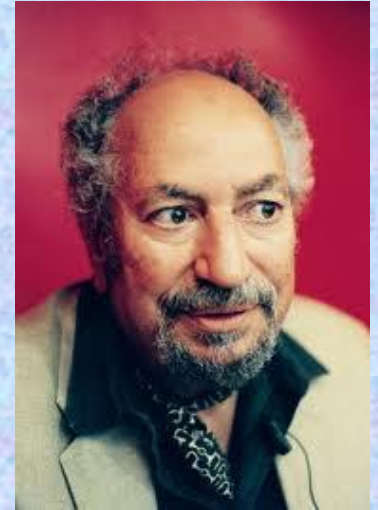
William James (1842-1910)

- dichotomie mezi náboženstvím zdravé mysli (radostné, neproblémové zakoušení náboženských skutečností, optimistický vztah ke světu) a náboženstvím nemocné duše (neustálé pochybnosti, zápas o pravost religiozity, melancholie, askeze)

- Existuje nemnoho sociologických analýz:

Saad Eddin Ibrahim (1980): „Anatomy of Egypt’s Militant Groups“. *International Journal of Middle East Studies* 12, 423-453.

Saad Eddin Ibrahim (1982): „Islamic Militancy as a Social Movement: The Case of Two Groups in Egypt“. In: Ali E. Millal Dessouki (ed.): *Islamic Resurgence in the Arab World*. New York: Praeger, s. 117-137.

Hoffman, Valerie (1995): „Muslim Fundamentalists: Psychosocial Profiles“. In: Marty. M. and Appleby, S. (eds.): *Fundamentalisms Comprehended*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 199-230.

Vedení

- S určitými výjimkami měli zakladatelé FH „sekulární“ vzdělání (Mawdúdí novinář, al-Banná učitel, Qutb literární kritik, Abbási Madaní (FIS) doktorát z Londýna, Hasan Turábí vzdělání na Sorbonně a v Londýně...)
- Většina se však potkala s náboženským vzděláním, většina také pocházela z venkova
= tradiční kulturní kořeny, rané náboženské vzdělání, pozdější sekulární vzdělání v městském prostředí
- Výjimkami ájatolláh Chomejní, Alí Belhadž (FIS)
- ėulamá jako možní prostředníci mezi společnostmi a militanty (př. 1985 šajch Háfiz Salama v Káhiře vede hnutí za implementaci šarícy)

Původ – zázemí (kdo je přitahován fundamentalistickým poselstvím?)

Případ Egypt (Šabáb Muhammad, Takfír wa-l-Hidžra), 34 respondentů

- Rekruti z řad univerzitních studentů (absolventů)
 - mechanismem příbuzenství, přátelství, návštěva mešit
- různý regionální původ
- Průměrný věk 22, muži (mládí tíhne k idealismu a radikalismu)
 - lídři o 15 let starší
- Otcové 2/3 vyšší funkce ve státní správě, většina střední vzdělání
 - většina patřila ke střední nebo nižší střední třídě
- Kromě 5 univerzitní vzdělání – medicína, inženýrství
- Většina z normálních, soudržných rodin

Tunisko (MTI – Mouvement de Tendance Islamique)

- Podobný profil (nižší třídy – venkov, větší zastoupení žen, 29% z rodin bez otce, stejné univerzitní obory)

FIS – Alžírsko

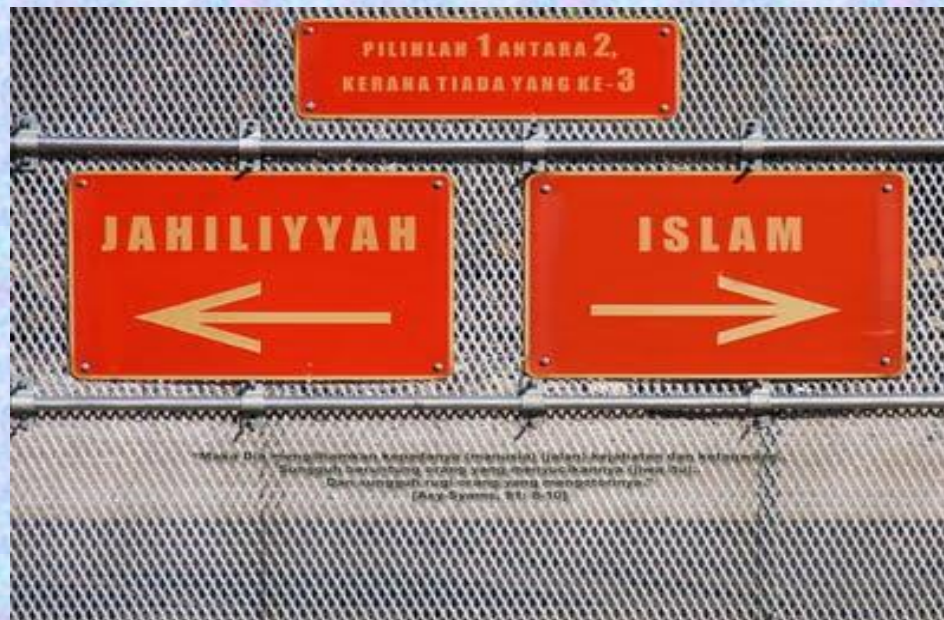
- Rekruti z chudých oblastí

Džamát-e islámí – Pákistán

- Širší základna (součást hlavního proudu)

Írán

- „celospolečenská“ podpora islámské revoluce

Zdroje nespokojenosti

Politika

- Politické faktory podstatné pro rozvoj fundamentalismu
- Nesouhlas se současnou politickou reprezentací
- Cílem získání vlády pro „pravověrné“ muslimy (převratem nebo demokratickými prostředky)
- Příklad Íránu – Alí Šaríatí – islám ve službách sociální revoluce (učinit islám relevantním pro moderní dobu, teologické otázky podružné)

Nerovnoměrný rozvoj

- Kritika rozdílů mezi chudými a bohatými, chybějící perspektiva pro vzdělané mladé (nesmyslné posty v byrokracii apod.)
 - rozpor mezi možnostmi vzdělání a jeho uplatněním
- Nazih Ayubi: „Islamisté nezuří kvůli tomu, že letadlo nahradilo velblouda, ale proto, že se do toho letadla nemohou dostat.“

Ayubi, N. (1991): *Political Islam: Religion and Politics in the Arab World*.
London: Routledge

Psychosociální odcizení

- Redukovat fundamentalismus na odpověď na ekonomické nesnáze je nesprávné – roli hrají také duchovní potřeby
- Logická otázka: Proč islámský fundamentalismus a ne jiná forma reakce? Proč studenti a absolventi univerzit (technických oborů)? Proč účast žen?
- Společné všem výzkumům:
 - IF je primárně revoltou mladých lapených mezi tradiční minulostí a vyšším sekulárním vzděláním (intelektuální vliv západu, materialistická městská kultura)
 - = množství morálních rozhodnutí (úzkost, osamělost, dezorientace), „krize identity“
- Rozpor mezi islámskou kulturou poskytující morální hodnoty, komunitu, duchovní uspokojení a kulturou západní poskytující prostředky k materiálnímu zlepšení
- Studenti společenských věd se seznamují s evolucí západních idejí, s jejich slabostmi, „inženýři“ mají tendenci vidět západní kulturu jako monolitickou a hegemonickou

Překotná urbanizace

- Důležitá role v posledních 30-ti letech
- 3 hlavní aspekty:
 - zklamání z nenaplněných nadějí vkládaných do stěhování do města
 - FH i výsledkem snadnější komunikace v městském prostředí
 - vnímání morální korupce ve městě (v porovnání s tradičnější a sociálně soudržnější vesnicí)
- Chudá předměstí – prostituce, alkoholismus, drogy, zločinnost, sebevraždy → reakce *‘ulamá* (řešením *šarí‘a*)

Morální krize

- Vláda má být strážcem morálního kódu
- islámská kultura zdůrazňuje vnější tlak na morálku – obviňování vlády a kritizování dostupnosti pokušení spíše než nedostatek osobní „morální statečnosti“

Sexualita v moderní společnosti

- Prominentní morální problém
- Hasan Hanafí: fundamentalistovo myšlení je determinováno „sexuální percepcí světa“
- Faktory:
 - tradiční koncepty cti a hanby → starost o čistotu a pověst žen, na které závisí čest mužů
 - sociální změny v městském prostředí ohrožující zmíněné koncepty
 - západní filmy, programy, reklamy (životní styl zaměřený na sexualitu → proti islámským kulturním normám)
 - obecně horší dostupnost legálních sexuálních vztahů mladých (oddalování manželství z ekonomických důvodů)
- Pocity ztráty důstojnosti (z důvodů ekonomických, sociálních) mohou vést k agresí vůči ženám (snadný cíl pro obnovu důstojnosti)

- Řešením je pak odstranit ženy z veřejného života, zahalit je (zachování sexuální morálky + potvrzení autority mužů)

Ženy ve fundamentalistických hnutích

- Hnutí často nenabízejí jednoznačnou roli ženám
- Podobné zaměření na univerzitách, svobodné (rozdělené v otázce role vdané ženy ve společnosti)
- F. skupiny na univerzitách nabízejí důvěryhodné, „hotové sítě přátel“
- Přitažlivost tradičního rozdělení rolí (muž zaopatřovatelem)
- Zahalování může vyjadřovat touhu po důstojnosti (také jen ustoupení společenskému tlaku)
- Známou aktivistkou Zajnab al-Ghazzálí 1917-2005 (MB) – rozpor mezi deklaracemi v časopise ad-Da^ʿwa a osobním životem
 - autobiografie *Ajjám min hajjátí* (Dny mého života)

Fundamentalismus – Autoritářství – Strach z konspirace

- Absolutistická povaha fundamentalismu vede k intoleranci a agresivní kontrole veřejné morálky („morální policie“)
 - oblíbenými cíli nezahalené ženy, nesezdané páry, společné pláže, bary...
- Muslimská společnost jako oběť mezinárodního komplotu vedeného sionisty a USA
 - nová forma kolonialismu skrze podporu Izraele
 - rodičovské plánování jako cílená snaha snížit muslimskou populaci
 - skrze západní kulturu snaha podkopat muslimskou rodinu (materialismus, individualismus, sexuální nemorálnost...) – př. Egypt → útoky na Kopty coby nositele západní kultury
- Interpretace západní kultury jako zásadně zkažené – pornografie, náhodný sex, neexistující normální rodinné (manželské) vztahy...
 - její šíření sionistickým spiknutím
- V pozadí všech motivací F strach ze sociálního chaosu (fítna) – konec tradiční patriarchální společnosti